

Ίστορικά - Έθνικά

■ 28η Ὀκτωβρίου 1940

Άγνωστα στοιχεία γιὰ τὸν Ἑλληνοϊταλικὸ πόλεμο*

Γιατὶ ὁ Μουσολίνι ἀποφάσισε τὴν εἰσβολὴ στὴν Ἑλλάδα;
Ἡ προετοιμασία τοῦ πολέμου ἀπὸ τὸ 1936 ὡς τὸ 1940
Ὁ ἀριθμητικὸς ἀπολογισμὸς τοῦ ἑλληνοϊταλικοῦ πολέμου
Οἱ Μάχες στὸ Καλπάκι
Ὁ ἀνθρώπινος παράγοντας καὶ ἡ ἐπίδρασή του
στὴν τελικὴ ἔκβαση τοῦ πολέμου

Γιὰ τὸ «Ὅχι» τῆς 28ης Ὀκτωβρίου 1940 καὶ τὸν ἑλληνοϊταλικὸ πόλεμο τοῦ 1940-1941, ἔχουν γραφτεῖ ἑκατοντάδες βιβλία. Ἔχουμε γράψει σὲ δύο ἄρθρα (2016 καὶ 2017), λεπτομέρειες γιὰ τὶς συγκρούσεις μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Ἰταλῶν στὴν Ἡπειρο τὸ φθινόπωρο καὶ τὸν χειμῶνα τοῦ 1940-41. **Σήμερα**, θὰ ἐστιᾶσουμε περισσότερο σὲ ἄγνωστες λεπτομέρειες τοῦ πολέμου αὐτοῦ, προερχόμενες, κυρίως, ἀπὸ ἰταλικὲς πηγές.

* * *

Οἱ λόγοι ποὺ ὤθησαν τὸν Μουσολίνι νὰ ἐπιτεθεῖ στὴν Ἑλλάδα

Οἱ προθέσεις τοῦ Μουσολίνι γιὰ ἐπίθεση ἐνάντια στὴν Ἑλλάδα, εἶχαν ἀρχίσει νὰ φαίνωνται ἤδη ἀπὸ τὸ 1936. **Ποιοὶ λόγοι** τὸν ὤθησαν ὅμως νὰ πάρει αὐτὴ τὴν ἀπόφαση;

ι) Παρὰ τὴν ἀντίθετη γνώμη τῆς στρατιωτικῆς ἡγεσίας, ὁ Μουσολίνι εἶχε ἀναλάβει μιὰ σειρά πρωτοβουλιῶν, οἱ ὁποῖες στέφθηκαν μὲ ἐπιτυχία (ἐπίθεση στὴν Αἰθιοπία, παρέμβαση στὴν Ἰσπανία, εἴσοδος στὸν Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο). **Αὐτὲς** οἱ πετυχημένες κι-

νήσεις, τὸν ἔκαναν νὰ πιστεύει ὅτι ἀνάλογη τύχη θὰ ἔχει καὶ μιὰ ἐπίθεση ἐναντίον τῆς Ἑλλάδας.

ii) Η S.I.M. (Servizio Informazioni Militare-Στρατιωτικὴ Ὑπηρεσία Πληροφοριῶν) καὶ ἡ ἰταλικὴ πρεσβεία στὴν Ἀθήνα, εἶχαν ἐνημερώσει, ὅτι οἱ Ἕλληνες θὰ μάχονταν μὲ περηφάνια τοὺς Ἴταλούς.

Ο Μουσολίνι ὅμως πίστεψε ὅλους αὐτοὺς οἱ ὁποῖοι τοῦ μιλοῦσαν γιὰ «ἓνα στρατιωτικὸ περιπάτο», ἐναντίον ἑνὸς βαλκανικοῦ λαοῦ, τὸν ὁποῖο ἀντιμετώπιζαν ὑποτιμητικά, ἀλλὰ καὶ ρατσιστικά.

iii) Η στρατιωτικὴ ἡγεσία προτίμησε νὰ ἀφήσει ὅλες τὶς πρωτοβουλίες στὸν Μουσολίνι, ὁ ὁποῖος ἀποτέλεσε τελικὰ ἓνα ἄλλοθι γιὰ τὰ πάντα.

* * *

1936 – 1940:

Οἱ ἰταλικὲς προετοιμασίες γιὰ τὸν πόλεμο

Ἦδη ἀπὸ τὸ 1936 ὁ Ἰωάννης Μεταξάς, πρὶν ἀναλάβει τὴν ἡγεσία τῆς χώρας μας τὴν 4ῃ Αὐγούστου, στὸ Συμβούλιο τῆς Βαλκανικῆς Συνεννόησης στὸ Βελιγράδι, ὑποστήριξε ὅτι σὲ περίπτωση σύγκρουσης μὲ τὴν Ἰταλία, θὰ συνεργαζόταν μὲ τὶς γαλλοβρετανικὲς δυνάμεις.

Ἀπὸ τὸν Νοέμβριο τοῦ 1937, ὁ Galeazzo Ciano, προετοιμάζε πόλεμο ἐναντίον τῆς Ἑλλάδας. **Ἀπὸ** τὶς ἀρχὲς τοῦ 1939, οἱ ἑλληνοϊταλικὲς σχέσεις ἦταν τεταμένες.

Στις 8 Ἰανουαρίου 1939, ὁ Ciano σημειώνει:

«**Σ**ὲ συμφωνία μὲ τὸ Βελιγράδι νὰ ἐξοντώσουμε τὴν Ἀλβανία, πιθανῶς διευκολύνοντας τὴν πορεία τῶν Σέρβων πρὸς τὴν Θεσσαλονίκη...».

Σὲ συνομιλίες τῶν Ἰταλῶν μὲ τὴν Βουλγαρία, στις 26 Ἰανουαρίου 1939, ἔγινε συζήτηση καὶ γιὰ τὴν ἔξοδο, πού πάντα ἀναζητοῦσε ἡ Βουλγαρία στὸ Αἰγαῖο.

Στις 7 Ἀπριλίου 1939, ἡ Ἰταλία κατέλαβε τὴν Ἀλβανία, γεγονός πού προκάλεσε ζωηρὲς ἀνησυχίες στὴν Ἑλλάδα. **Στις** 9 Ἀπριλίου, ὁ Ἕλληνας πρέσβης στὸ Λονδῖνο εἶχε ζητήσει μυστικὰ ἀπὸ τὶς κυβερνήσεις Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας ἐγγυήσεις ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδας.

Στις 13 Ἀπριλίου 1939, ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἀγγλία ἀνακοίνωσαν

ὅτι ἐγγυῶνται τὴν ἐδαφικὴ ἀκεραιότητα τῆς Ἑλλάδας καὶ ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις εἶχε ἀποδειχθεῖ αὐτὴ τὴν κίνησι.

Ἀντίθετα, ὁ Μουσολίνι ἀντέδρασε ἔντονα. **Τὰ** ὀδικὰ ἔργα στὴν Ἀλβανία, ἔδειχναν ξεκάθαρα ὅτι οἱ Ἴταλοι προετοιμάζονταν γιὰ ἐπίθεσι στὴν Ἑλλάδα.

Στις 25 Μαΐου 1939, ὁ Σίανο μετὰ ἀπὸ μακρὰ συνάντησι μὲ τὸν Μουσολίνι, τονίζει ὅτι ὁ Ντούτσε ἔδειχνε ξεκάθαρα τὴν ἐχθρικὴ του διάθεσι πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν Γιουγκοσλαβία.

Στις 20 Σεπτεμβρίου 1939, ἓνα κοινὸ συμπληρωματικὸ ἀνακοινωθὲν τῆς Ρώμης καὶ τῆς Ἀθήνας, ἀνέφερε ὅτι οἱ σχέσεις τῶν δύο χωρῶν «συνέχιζαν νὰ εἶναι φιλικές καὶ ἐμπνεόμενες ἀπὸ ἀμοιβαία ἐμπιστοσύνη».

Στις 22 Μαΐου 1940, ὁ Σίανο ἐπισκέφτηκε τὴν Ἀλβανία: **«Ἀφίξι** στὸ Δυρράχιο καὶ στὰ Τίρανα. **Υποδοχὲς** πολὺ θερμῆς. **Οἱ** Ἀλβανοὶ ἐπιθυμοῦν πολὺ τὴν παρέμβασι, θέλουν Κόσοβο καὶ Τσαμουριά. **Εἶναι** εὐκόλο γιὰ μᾶς νὰ αὐξήσουμε τὴν δημοτικότητά μας ὑιοθετώντας τὸν ἀλβανικὸ ἐθνικισμὸ.

Στις 23 Μαΐου, ὁ Σίανο σημειώνει: **«Ἐπίσκεψι** στὴ Σκόδρα καὶ Rubico, ὄρυχεῖο χαλκοῦ πολλὰ ὑποσχόμενο... **Παντοῦ** θερμὴ ὑποδοχή. **Δὲν** ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἡ Ἰταλία ἔχει κατακτήσει τὶς λαϊκὲς μάζες. **Ὁ** ἀλβανικὸς λαὸς μᾶς εἶναι εὐγνώμων πού τοῦ διδάξαμε νὰ τρώει δύο φορὲς τὴν ἡμέρα, ἐνῶ αὐτὸ συνέβαινε σπάνια. **Ἀκόμα** καὶ ἀπὸ τὴν ἐμφάνισι τοῦ κόσμου φαίνεται αὐτὴ ἡ μεγάλη εὐημερία».

Στις 10 Ἰουνίου 1940, ἡ Ἰταλία εἰσηλθε στὸν πόλεμο στὸ πλευρὸ τῆς Γερμανίας. **Ὁ** Μουσολίνι προειδοποιοῦσε τὶς οὐδέτερες χώρες: **«Ἐγὼ** δηλώνω πανηγυρικά, μόνον ὅτι ἡ Ἰταλία δὲν σκοπεύει νὰ παρασύρει στὴν σύγκρουσι ἄλλους λαοὺς πού μὲ αὐτὴν συνορεύουν ἀπὸ ξηρᾶς ἢ ἀπὸ θαλάσσης. **Ἡ** Ἑλβετία, ἡ Γιουγκοσλαβία, ἡ Ἑλλάδα, ἡ Τουρκία καὶ ἡ Αἴγυπτος ἄς λάβουν ὑπ' ὄψιν τοὺς αὐτὰ τὰ λόγια: ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἐκεῖνες καὶ μόνον ἀπὸ ἐκεῖνες».

Στις ἀρχὲς Ἰουλίου 1940, συνελήφθη ὁ στρατηγὸς Κωνσταντῖνος Πλάτης, πρῶτος ὑπαρχηγὸς τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου, γιὰ διὰτύπωσι τὴν ἀποψι, ὅτι ἡ Ἑλλάδα θὰ μπορούσε νὰ εἶναι στὸ πλευρὸ τοῦ Ἄξονα.

Τὴν ἴδια περιόδου, ἡ ἀναμονὴ ἑνὸς πολέμου ἦταν διάχυτη ἀνά-

Υπηρεσία Ιστορίας Ναυτικού - 424003

Ἡ στιγμή τῆς ἔκρηξης μιάς ἐκ τῶν τορπιλῶν στήν προβλήτα τοῦ λιμανιοῦ τῆς Τήνου, στίς 15 Αὐγούστου 1940. Ἡ Ἕλλη διακρίνεται στήν δεξιὰ πλευρὰ τοῦ στόλου.

μεσα στίς ἰταλικές δυνάμεις, οἱ ὁποῖες στάθμευαν στήν Ἀλβανία.

Στίς 12 Αὐγούστου 1940, ὁ Μουσολίνι δηλώνει ὅτι ἂν παραχωροῦνταν στήν Ἰταλία ἡ Κέρκυρα καί ἡ Τσαμουριά, «χωρίς νά ανοίξει μύτη», δέν θά ζητοῦσε περισσότερο.

Στίς 15 Αὐγούστου 1940, τὸ ἑλληνικὸ καταδρομικὸ «Ἑλλη» τορπιλίσθηκε στὰ νερὰ τῆς Τήνου ἀπὸ τὸ ἰταλικὸ ὑποβρύχιο «Delfino» μὲ πλοίαρχο τὸν Giuseppe Aicardi. Ὁ τορπιλισμὸς λέγεται ὅτι ἔγινε κατόπιν ἐντολῆς τοῦ Cesare Maria de Vecchi. Ὁ Ἰταλὸς πρεσβευτῆς στήν Ἀθήνα Grazzi, τὴν χαρακτηρισε πράξη «ντροπῆς καὶ πειρατείας».

Ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή ἡ Ἀθήνα ἀναγνώρισε (ἀπὸ τὰ κατάλοιπα τῶν δύο τορπιλῶν), τὴν ἐθνικότητα τοῦ ἐχθροῦ, ἀλλὰ ὁ Μεταξᾶς ἀποφάσισε νά τὴν κρατήσῃ μυστική.

Τὴν ἴδια ὥρα, ἡ Ἰταλία δήλωνε πλήρη ἄγνοια γιὰ τὸ γεγονός.

Ὁ φασίστας ἀνώτερος σύμβουλος Nebil Dino, ἦταν ὁ σημαντικότερος πράκτορας τῆς ἰταλοαλβανικῆς προπαγάνδας, προσωπικὸς φίλος τοῦ Τσιάνο, καταγόταν ἀπὸ τὴν Τσαμουριά καὶ πίστευε ὅτι ἡ Ἑλλάδα θά τὴν παραχωροῦσε στήν Ἰταλία χωρὶς νά πολεμήσῃ.

Στὰ τέλη Αὐγούστου 1940, πῆγε μὲ μυστικὴ ἀποστολὴ στήν Πρέβεζα καὶ τὴν Ἀθήνα, μοίρασε χρήματα σὲ διάφορους Ἕλληνες, φιλικὰ προσκείμενους στήν Ἰταλία καὶ ὑποστήριξε ὅτι «ὁ ἑλληνικὸς λαός, δέν δείχνει πρόθυμος νά πολεμήσῃ» καὶ ὅτι «ἡ κυβέρνησις τοῦ Μεταξᾶ μισεῖται ἀπὸ πολλούς. **Τ**ὸν βασιλιὰ οὔτε τὸν ἐκτιμοῦν οὔτε τὸν ἀγαποῦν».

Στίς 22 Αὐγούστου 1940, οἱ Ἰταλοὶ ἀποφάσισαν νά ἐπιτεθοῦν στήν Ἑλλάδα στίς 10 Ὀκτωβρίου 1940, γιὰ νά δοθεῖ προτεραιότητα στὸν πόλεμο στὴ βόρεια Ἀφρική σὲ συντονισμό μὲ τὴ γερμανικὴ ἐπίθεση ἐναντίον τῆς Ἀγγλίας.

Παράλληλα, ἡ Ἑλλάδα εἶχε ξεκινήσει ἀπὸ τὸ 1939 μιὰ σειρά ἀπὸ πολεμικὲς προετοιμασίες. **Σ**τὰ τέλη, Αὐγούστου 1940, ἡ Κυβέρνησις ἔβαλε στὰ λιμάνια δίχτυα, καθόρισε αὐστηροὺς κανόνες γιὰ τοὺς ἀεροδιαδρόμους στίς ἀεροπορικὲς ὑπηρεσίες ἐξωτερικοῦ καὶ κάλεσε μερικὲς κλάσεις στὰ ὅπλα.

Γύρω στις 10 Σεπτεμβρίου, ο Ιταλός στρατιωτικός ακόλουθος στην Αθήνα Luigi Mondini πήγε στη Ρώμη για να εκθέσει στον αρχηγό της S.I.M. στρατηγό Giacomo Carboni, τους λόγους για τους οποίους μιὰ ένδεχόμενη επίθεση στην Ελλάδα, ήταν καθαρή τρέλα.

Στις 28 Σεπτεμβρίου 1940, ο Βρετανός πρέσβης στην Αθήνα sir Charles Michael Palairet, πληροφόρησε τὸ Λονδίνο, ὅτι ὁ ὑπουργὸς Οἰκονομικῶν Ἀνδρέας Ἀποστολίδης, ὁ ὑφυπουργὸς Ἐξωτερικῶν Μαυρούδης καὶ ὁ ἀρχηγὸς τοῦ ΓΕΣ Ἀλέξανδρος Παπάγος, ἦταν ἔτοιμοι, ἐὰν αὐτὸ ἦταν ἀπαραίτητο, νὰ παραχωρήσουν τὴν Ἥπειρο στὴν Ἰταλία.

Ἡ ἀποφασιστικὴ σύσκεψη γιὰ τὴν κήρυξη τοῦ πολέμου, ἔγινε στὶς 15 Ὀκτωβρίου 1940, μὲ συμμετοχὴ τῶν Μουσολίνι, Ciano, τοῦ ἀρχηγοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου Στρατοῦ Badoglio, τοῦ ὑπαρχηγοῦ Ubaldo Soddu, τοῦ γενικοῦ ὑπαρχηγοῦ στὴν Ἀλβανία Francesco Jacomoni, τοῦ ὑπαρχηγοῦ τοῦ Στρατοῦ Mario Roatta καὶ τοῦ Ἀνώτερου Διοικητῆ τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων στὴν Ἀλβανία Sebastiano Visconti Prasca, ὁ ὁποῖος διαβεβαίωσε, ὅτι οἱ στρατιῶτες του ἀνυπομονοῦσαν νὰ πολεμήσουν, σὲ ἀντίθεση μὲ τοὺς Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι δὲν εἶχαν οὔτε θωρακισμένα μέσα, οὔτε ἀεροπλάνα γιὰ μάχη. **Οἱ** Ἴταλοὶ εἶχαν, κατὰ τὸν Prasca, 70.000 ἐτοιμοπόλεμους στρατιῶτες, ἐνῶ οἱ Ἕλληνες μόνο 30.000. **Ὁ** Μουσολίνι ἀνακεφαλαίωσε τὸ σχέδιο: ἐπίθεση στὴν Ἥπειρο, πίεση πρὸς τὴν Θεσσαλονίκη καὶ μετὰ, προώθηση πρὸς τὴν Αἴθνα.

Ὁ μόνος πὸν μίλησε συνετά, μετὰ τὴν ἀνάλυση τοῦ Μουσολίνι, ἦταν ὁ Badoglio.

Στις 3 τὰ ξημερώματα, ἐπιδόθηκε ἀπὸ τὸν Ἴταλὸ πρεσβευτὴ στὴν Αἴθνα, Emannuele Grazzi, πολεμικὸ τελεσίγραφο στὸν Ἰωάννη Μεταξά, στὸ σπίτι του στὴν Κηφισιά, πὸν ἔληγε μετὰ ἀπὸ τρεῖς ὥρες. **Οἱ** Ἴταλοὶ ζητοῦσαν νὰ καταλάβουν «μερικὰ σημεῖα ἐπὶ ἑλληνικοῦ ἐδάφους σεβόμενοι τὴν ἑλληνικὴ κυριαρχία στὸ ὑπόλοιπο τῆς ἐπικράτειας». **Ὁ**ταν ὁ Μεταξὰς ρώτησε ποῖα σημεῖα ἦταν αὐτά, ὁ Grazzi δὲν μπόρεσε νὰ τοῦ ἀπαντήσει καθὼς δὲν εἶχε συνταχθεῖ ἀπὸ τοὺς Ἴταλοὺς «ἐγκέφαλους» τῆς ἐπίθεσης οὔτε ἕνας πρόχειρος κατάλογος! **Σ**τὸν Μεταξά, ἀπέμενε νὰ πεῖ μόνο «Ὅχι»!

Πολλοὶ Ἕλληνες στρατηγοί, πρότειναν νὰ ἐγκαταλειφθεῖ ἡ ἄμυνα τῆς Ἠπείρου καὶ νὰ ὀπισθοχωρήσουν οἱ ἑλληνικὲς δυνάμεις, πιὸ νότια καὶ ἀνατολικά.

Ο μόνος πού ἐπέμενε νὰ δοθεῖ μάχη στὴν Ἥπειρο, ἀντισηκόμενος σ' αὐτὸ τὸ ἡττοπαθὲς σχέδιο, ἦταν ὁ στρατηγὸς Χαράλαμπος Κατσιμήτρος, Διοικητὴς τῆς 8ης Μεραρχίας Πεζικοῦ.

* * *

Οἱ δυνάμεις Ἑλλήνων καὶ Ἰταλῶν

Ἡ Ἀνώτατη Διοίκηση τῶν Ἑλληνικῶν Στρατιωτικῶν Δυνάμεων, εἶχε ἀνατεθεῖ στὸν Ἀλέξανδρο Παπάγο. Ὁ Ἑλληνικὸς Στρατός, παρέτασε 35.000 ἄνδρες χωρισμένους σὲ 59 τάγματα.

Στις 18 Ὀκτωβρίου 1940, ἡ συνολικὴ ἐνεργὴ δύναμη τοῦ Ἰταλικοῦ Στρατοῦ στὴν Ἀλβανία, ἦταν 163.000 ἄνδρες, 22.000 ζῶα, 3.400 ὄχηματα κάθε τύπου καὶ 1.500 μοτοσικλέτες.

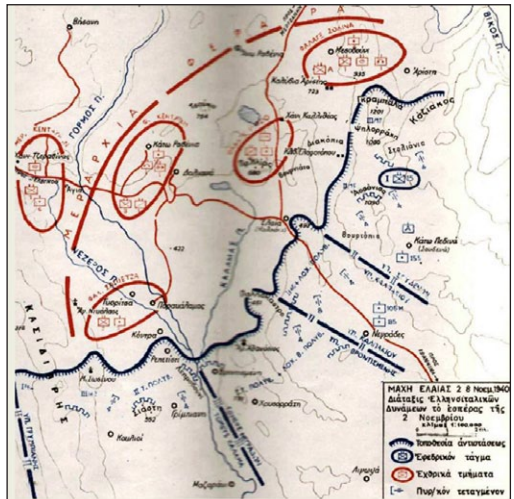
Οἱ πρῶτες ἰταλικὲς περίπολοι διέσχισαν τὰ σύνορα στὶς 5.30 τὸ πρωῖ. Πρῶτος Ἰταλὸς νεκρὸς, ἦταν ὁ ἀλπινιστὴς Giovanni Vallar ἀπὸ τὴν πόλη Chievolis di Tramonti di Sopra, ἐνῶ πρῶτος Ἑλληνας πεσὼν ἦταν ὁ στρατιώτης Βασίλειος Τσαβαλιάρης ἀπὸ τὰ Τρίκαλα, σὲ ὑπηρεσία στὸ 21ο Φυλάκιο πού πληγώθηκε θανάσιμα ἀπὸ τὰ ἰταλικὰ πυρά.

* * *

Καλπάκι: Οἱ σκληρὲς μάχες στὴν Γκραμπάλα καὶ τὴν Ψηλοράχη

Ὅταν ὁ στρατηγὸς Κατσιμήτρος ἐνημερώθηκε γιὰ τὴν κήρυξη τοῦ πολέμου, ἀπάντησε: «**Ἀναφέρατε** εἰς τὸν ἀρχιστράτηγον ὅτι ἡ μεραρχία θὰ ἐκτελέσει τὸ καθήκον της πρὸς τὴν πατρίδα ὅπως ἐπιβάλλει ἡ ἐθνικὴ τιμή».

Ὅπως εἶχαμε ἀναφέρει καὶ στὸ περσινὸ μας ἄρθρο, ἡ ἀμυντικὴ γραμμὴ Ἐλαίας-Καλαμά, ἦταν ιδιαίτερα σημαντικὴ, καθὼς ἐκεῖ ἐκδηλώθηκε ἡ κύρια ἰταλικὴ ἐπίθεση. Τὸ Καλπάκι, κομβικῆς σημασίας θέση, εἶχε ὀχυρωθεῖ σὲ ἱκανοποιητικὸ βαθμὸ. Στὸ δε-

Εικόνα 1: Σχεδιάγραμμα τῆς Μάχης Ἐλαίας-Καλαμά (ΓΕΣ/ΔΙΣ, Ὁ Ἑλληνικὸς Στρατός κατὰ τὸν Δεύτερον Παγκόσμιον Πόλεμον. Ὁ Ἑλληνοἰταλικὸς Πόλεμος 1940-41, Ἡ Ἰταλικὴ Εἰσοβλή, Ἀθήναι 1960, σχεδιάγραμμα 4).

Ξιὸ μέρος τοῦ οἰκισμοῦ (ὕψώματα Γκραμπάλα-Ψηλόραχη), εἶχαν κατασκευαστεῖ χαρακώματα γονυπετῶς βάλλοντος καὶ πρόχειρα ἀκάλυπτα πολυβολεῖα.

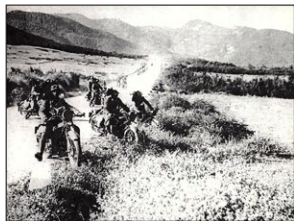
Απὸ τὶς 2 ὠς τὶς 8 Νοεμβρίου 1940, δύο συντάγματα τῆς ἰταλικῆς μεραρχίας «Φεράρα», ἐνισχυμένα τὸ καθένα μὲ ἓνα τάγμα Ἀλβανῶν καὶ ὑποστηριζόμενα ἀπὸ 14 πυροβολαρχίες, συνολικὰ δηλαδὴ 56 πυροβόλα, ἐπιτίθονταν λυσσαλέα ἐναντίον ἑνὸς (!) ἑλληνικοῦ τάγματος στὴν Γκραμπάλα (υψ. 1201,5 μέτρα) καὶ τὴν Ψηλόραχη (υψ. 1.090 μ.).

Γράφει ὁ Ἰταλὸς στρατηγὸς Κάρλος Ρόσι: «...ἀφ' ἑτέρου ἢ ἀγρία ἀντίστασις τὴν ὁποία προέβαλε ὁ ἐχθρὸς ἐπὶ τοῦ ὑψώματος τῶν 1.090 μ. (σημ. τῆς Ψηλοράχης), εἰς τὸ ὁποῖον τὸ πεζικὸν δὲν ἐδυνήθη νὰ φθάσει...».

Στὶς 2 καὶ 3 Νοεμβρίου μετὰ ἀπὸ σφοδρὲς μάχες στὸ Καλπάκι, οἱ Ἰταλοὶ καταλαμβάνουν τὴν Γκραμπάλα (2 Νοεμβρίου). **Ω**στόσο, μέσα σὲ χιονοθύελλα καὶ ἀνεμοθύελλα τὰ ξημερώματα τῆς 3ης Νοεμβρίου, καταφθάνουν στὴν περιοχὴ ἑλληνικὲς ἐνισχύσεις, μὲ ἀποτέλεσμα τὴν ἀνακατάληψη τῆς Γκραμπάλας.

Τὸ ἀπόγευμα τῆς 3ης Νοεμβρίου 1940, 60 ἰταλικά ἄρματα καὶ 80 μοτοσικλέτες κινούνται πρὸς τὸ Καλπάκι. **Η** ναρκοθέτηση τῆς ὁδοῦ ἀπ' τὴν ὁποία διέρχονταν τὰ ἄρματα, εἶχε σὰν ἀποτέλεσμα τὴν ἀνατίναξη πολλῶν ἀπὸ αὐτά. **Ε**ὔζωνοι ἀπὸ ὑψώματα κοντὰ στὸ Καλπάκι, μὲ ὄπλοπολυβόλα καὶ τὸν ἀτομικὸ ὄπλισμό τους, ρίχνουν ἀσταμάτητα πρὸς τὰ ἄρματα καὶ τὶς μοτοσικλέτες πού εἶχαν περάσει τὰ ναρκοθετημένα τμήματα.

Οἱ Ἰταλοὶ ὀπισθοχωροῦν πρὸς τὰ Δολιανά. **9** ἄρματα, 30 μοτοσικλέτες καὶ ἄλλο πολεμικὸ ὑλικό, περνᾶ σὲ ἑλληνικὰ χέρια.

Ἰταλικά ἄρματα καὶ μοτοσικλέτες, κατέληξαν στὸν βυθὸ τῆς λίμνης Ζαραβίνας, μεταξὺ τῆς θέσης Χάνι Δελβινακίου, 50 χλμ. ἀπὸ τὰ Γιάννενα καὶ τοῦ Καλπακίου.

* * *

Νέες Μάχες σὲ Γκραμπάλα καὶ Ψηλοράχη (4-8/11)

Ὁ φιλόδοξος στρατηγὸς Prasca, κομπορημονοῦσε λέγον-

τας ότι σε 4 μέρες θα έφτανε στα Γιάννενα. **Ό**μως μετά από 7 ημέρες, είχε καθλωθεί στο Καλπάκι (περίπου 35 χλμ. από τα Γιάννενα). **Σ**τις 4 Νοεμβρίου 1940, διατάχθηκε νέα ιταλική επίθεση έναντίον των ύψωμάτων Γκραμπάλα – Ψηλοράχη, που δεν έφερε αποτέλεσμα.

Το ίδιο έγινε στις 5 και τις 6 Νοεμβρίου. **Σ**τις 7 Νοεμβρίου, το επίλεκτο ιταλικό «τάγμα του θανάτου», καταλαμβάνει γύρω στα μεσάνυχτα την Γκραμπάλα.

Οί ελληνικές δυνάμεις ανασυντάσσονται, ενισχύονται και αντεπιτίθενται. Στις 3.00 π.μ. της 8ης Νοεμβρίου 1940, η Γκραμπάλα, ανακαταλαμβάνεται. **Ο**ί Ιταλοί που πιάστηκαν αιχμάλωτοι και οί νεκροί στο πεδίο της μάχης, είχαν κονκάρδες που έγραφαν “fanti della morte” («στρατιώτες του θανάτου»).

Η επιτυχής άμυνα στο Καλπάκι, χάρη κυρίως στον στρατηγό Κατσιμήτρο, που παρά τις αντίθετες διαταγές ωργάνωσε μεθοδικά την άμυνα της περιοχής από το 1939, με την βοήθεια μάλιστα των κατοίκων των γύρω χωριών, ήταν καθοριστικής σημασίας για την απόκρουση της ιταλικής επίθεσης. **Α**ν οί Ιταλοί περνούσαν από εκεί, σε συνδυασμό με τις αρχικές τους επιτυχίες σε Θεσπρωτία και Πίνδο, πολύ σύντομα θα έφταναν στα Γιάννενα και κατόπιν, θα ήταν πολύ εύκολη ή προέλασή τους τόσο προς την νότια Ελλάδα όσο και την Μακεδονία...

* * *

Οί απώλειες Ελλήνων και Ιταλών από τον πόλεμο 1940-1941

Ο Giorgio Rizzo, στο βιβλίο του «Ο ΠΙΚΡΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ» κάνει μια εκτίμηση για τις εκατέρωθεν απώλειες του έλληνο-ιταλικού πολέμου. **Ο** Έλληνικός Στρατός είχε: 11.911 νεκρούς, 42.845 (ή 61.000 σύμφωνα με άλλη έκδοχή τραυματίες), 10.000 ή (25.000 κατά άλλη έκδοχή) νεκρούς από το ψύχος ή άνδρες με κρουπαγήματα), 1.342 αγνοούμενους και 2.392 αιχμαλώτους.

Οί Ιταλοί είχαν 38.382 νεκρούς, 50.874 τραυματίες, 12.368 άνδρες με κρουπαγήματα ή νεκρούς από το ψύχος, 15.000 αγνοούμενους, 52.108 νοσηλευθέντες, 26.000 αιχμαλώτους και 3.395 δηλωθέντες λιποτάκτες, από τους οποίους 3.114 ήταν Άλβανοί, 211 Ιταλοί και 70 «στρατιωτικοποιημένοι πολίτες». **Ο**ί Ιταλοί λιποτάκτες αντιμετώπισθηκαν με επιεικεία και μόνο δύο εκτελέ-

στηκαν. Αντίθετα, οί Άλβανοί λιποτάκτες σκοτώθηκαν από τούς Ίταλούς. **Ο** αριθμός όμως όσων έκτελέστηκαν, δέν είναι γνωστός, καθώς πολλοί πέρασαν κρυφά στο έλληνικό «στρατόπεδο».

* * *

Τò ήθικò τών αντίπάλων

Πολύ σημαντικός παράγοντας για τήν τελική έκβαση του πολέμου, ήταν τò ήθικò τών αντίπάλων.

Ο ιστορικός Ζαχαρίας Ν. Τσιρπανλής γράφει ότι οί Έλληνες στρατιώτες ήταν έτοιμοι για κάθε θυσία.

Ήταν αισιόδοξοι, έπαρκώς εκπαιδευμένοι, ή έπιστράτευσή τους είχε όργανωθεί σωστά, είχαν προσβληθεί από τήν χονδροειδή ίταλική προπαγάνδα έναντίον τής Ελλάδας και τών Έλλήνων, ένω οί άξιωματικοί και οί ύπαξιωματικοί είχαν τήν ικανότητα να λαμβάνουν τις σωστές άποφάσεις.

Παράλληλα, ή βιολογική άνωτερότητα τών όρεινών πληθυσμών ήταν καθοριστικής σημασίας. **Πολίτες** κάθε ήλικίας και φύλου στην Ήπειρο και τήν Δυτική Μακεδονία, είχαν τεράστια συμβολή στην έλληνική έπικράτηση.

Τò 1980, ή έπίσημη άποψη του Γραφείου Ιστορικού του Ίταλικού Γενικού Έπιτελείου για τò ήθικò τών Ίταλών στρατιωτικών, αναφέρει: «**Τò** ό,τι τόν πόλεμο δέν τόν αισθάνονταν δικό τους, μπορεί να θεωρηθεί σαν δεδομένο και λόγω του άναπάντεχου του γεγονότος αλλά και λόγω τής άπουσίας αντιθέσεων που θα μπορούσαν να ένδυναμώσουν τò συναίσθημα ή τήν λαϊκή φαντασία.

Πιθανώς ύπηρχαν δικαιολογίες μιās κάποιας σπουδαιότητας στην Άλβανία για τούς γνωστούς λόγους άλυτρωτισμού, αλλά όχι σίγουρα στην Ελλάδα, ένω ούτε ή φασιστική προπαγάνδα μπόρεσε να μās κάνει να μισήσουμε τούς Έλληνες».

Και καταλήγει, με άναφορά στους άξιωματικούς: «**Δυστυχώς,** ό άξιωματικός δέν άποδείχτηκε πάντα τεχνικά καταρτισμένος για τήν άποστολή του και άκόμα, στις περιπτώσεις που άποδείχτηκε πλήρως κατώτερος τών περιστάσεων, ή μομφή δέν πρέπει να άπευθύνεται έξ όλοκλήρου σε έκείνον: πρώτος υπεύθυνος ήταν ή άνεπιτυχής έπιλογή».

Και όπως γράφει εύστοχα ο Ίταλός καθηγητής Σύγχρονης Ιστορίας στο Udine (Ούντινε) Fulvio Salimbeni:

«Ο Δαυίδ (ένν. ή Ελλάδα), πρόσφερε ένα εμβληματικό παράδειγμα ήρωϊκής αντίστασης στον φασιστικό ολοκληρωτισμό, όταν η υπόλοιπη Ευρώπη, τουλάχιστον μέχρι την αμέσως επόμενη επίθεση στην ΕΣΣΔ, είχε υποχωρήσει σε σύντομο χρονικό διάστημα κάτω από το βρόγχο των γερμανικών στρατευμάτων...».

(*) Βλ. <https://www.protothema.gr/>. Του Μιχάλη Στούκα. • Επιμέλ. ήμετ.

Πηγές:

GIORGIO RIZZO, «Ο ΠΙΚΡΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ-Η έλληνο-ιταλική σύγκρουση (1940-41)», εκδόσεις HISTORICAL QUEST, 2014

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Γ. ΠΑΝΤΑΖΗΣ, «ΤΑ ΔΥΟ ΟΧΙ-ΕΛΛΗΝΟΪΤΑΛΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ-ΕΛΛΗΝΟΓΕΡΜΑΝΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ 1940-1941», εκδόσεις ΔΩΔΩΝΗ, 1972.

